

“Onlar” da Bizden Değil

Göç ekonomik, doğal afetler, iklim değişikliği, savaşlar gibi nedenlerle her zaman insanlık tarihinin ortak bir olgusu olmuştur. Günümüzde de göç küresel bir olgu olmakla beraber, kendi ülkesinde korunamayıp başka bir ülkeye göç etmek zorunda kalan kişiler olan mülteciler, göç eden kişiler arasında özel bir konuma sahip olup hukuki ve etik değerler açısından uluslararası korunma gerektiren gruplar arasında yer alır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre 2007 yılının sonunda dünyada mülteci durumuna düşmüş ve Birleşmiş Milletler (BM) himayesine girebilmiş 16 milyon civarında mülteci vardır.¹ Mültecilerin evlerini terk etmek zorunda kalmaları, yakınlarını kaybetmeleri, yaşamlarını kaybetme tehlikesi yaşamaları, işkence veya kötü muameleye maruz kalmaları sıklıkla başlarına gelen olaylardır. Mülteciler kendi ülkelerinde savaş maduru olduktan sonra, vardıkları ülkelerde de diğer yabancılarla beraber faşizmin ilk hedefi haline gelip ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve fiziksel saldırı gibi sorunların madurları olurlar. Bunların yanında öncelikli gereksinimleri olan barınma, eğitim, sağlık haklarından yeterince faydalanamama da sorunlarının başlarında yer alır. Kuşkusuz ki, mülteciler arasında en madur durumda olanlar her zaman savaşın ve göçün bedelini daha ağır ödeyen kadınlar ve çocuklar olmaktadır. Kadına yönelik şiddet özellikle cinsel istismar savaş ve göç sırasında ve de sonrasında daha üst bir seviyeye ulaşmaktadır. Mülteci çocukların, maduriyeti ülkelerini terk ettikten sonra da devam etmekte, sığındıkları ülkelerde sömürü, fiziksel istismar, eğitim hakkına erişememe, cinsel şiddet gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Kıbrıs adası coğrafi konumu nedeniyle, tarih boyunca mülteci almış bir coğrafyadır. 1917 Devriminden sonra Rusya'dan kaçan ya da Arap ülkelerinden gelen mülteciler Kıbrıs'a sığınmışlar,² İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Nazi ordularının Avrupa'ya kan kusturduğu günlerde sayıları 2 bine yaklaşan Polonyalı mülteci 1940 yılında Kıbrıs'a gelerek savaş sonuna dek Kıbrıs'ta barındırılmıştı.³ Günümüzde ise özellikle Orta Doğudaki sorunlu bölgelere ve baskıcı rejimlerin hakim olduğu ülkelere yakın olmasından dolayı mültecilerin diğer yerlere nisbeten daha kolay ulaşabileceği bir coğrafyadır. 2007 yılında 362⁴ kişi Kuzey Kıbrıs'a “yasa dışı” giriş yapıp yakalanmıştır ve sözkonusu kişiler arasında 34 kişi BMMYK'ya sığınma başvurusu yapma şansı bulabilmiştir ve geriye kalanlarda ülkelerine

¹ 2007 Global Trends, Refugees, Asylum Seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons, Haziran 2008, BMMYK, sayfa 2 (<http://www.unhcr.org/statistics/STATISTICS/4852366f2.pdf>), 12 Ağustos 2008

² Haşmet Muzaffer Gürkan, “Kıbrıs Tarihinden Sayfalar” Galerî Kültür Yayınları, 2006 sayfa 184

³ Haşmet Muzaffer Gürkan, “Kıbrıs Tarihinden Sayfalar” Galerî Kültür Yayınları, 2006 sayfa 185

⁴ Fayka Arseven, Yenidüzen Gazetesi, 28 Ocak 2008, sayfa 2

geri gönderilmiştir. Basından takip ettiğimiz üzere yüzlercesi de güneye geçip sığınma başvurularını orda yapmaktadırlar. Suriye, Batı Şeria, Gaza, Lübnan ve Ürdün'de ki mülteci kamplarında yaklaşık 5 milyon yaşıyor olması ve genellikle "yasadışı girişi" bu ülkelerden ve baskıcı rejimlerden gelen kişilerin yapıp yalnız 34 kişinin sığınma başvuruda bulunabilmesi düşündürü bir gerçektir.

KKTC'de basındaki ve kamuoyundaki bilgi eksikliğinden dolayı mülteciler hakkında yanlış bir imaj çizilmiş olup, mültecilerle ilgili temel sorunun insan kaçakçılığı sorunu olduğu öne sürülerek, mültecilerin yaşadığı temel sıkıntılar göz ardı edilmektedir. Medya genellikle, KKTC'ye "yasa dışı" yollardan giren her kişiyi mülteci olarak kamuoyuna aktarmakta ve ekonomik sebepler nedeniyle göç eden kişilerle mülteci olabilecek kişileri aynı kefeye koymaktadır. Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi (1951 Sözleşmesi) mülteciyi "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi" olarak tanımlamıştır. Herhangi bir kişinin mülteci statüsüne girmesi için öncelikle bir devlet ya da BM'nin mülteci birimi olan BMMYK'ne sığınma başvurusu yapıp sığınmacı durumuna girmesi gerekir. Sığınmacılar, durumlarının resmi bir karara bağlanmasını beklerlerken uluslararası mülteci hukukunun koruması altında olma hakları vardır ve menşe ülkelerine geri gönderilemezler. Göçmenler diye tabir edilen kişiler ise yasal veya yasal olmayan yollardan başka bir ülkeye göç eden ve ilgili makamların izni ile veya izni dışında ikamet eden kişilerdir. Mülteciler ve göçmenler genellikle KKTC'de yürürlükte bulunan muhaceret yasalarının öngörmediği şekilde aynı yolu takip edip gelirler ancak aynı sözkonusu grupların hukuki statülerinde hiçbir benzerlik yoktur ve aynı kategoriye mensup gösterilmeleri mülteciler ve sığınmacılar hakkında yanlış bir görünüm çizilmesine sebep olur. Bu sebepten dolayı 1951 Sözleşmesi mülteci tanımındaki ana unsurları kısaca değerlendirilmekte fayda vardır;

Zulme temel teşkil eden nedenler: Bu nedenler kişinin ırk, milliyet gibi doğuştan gelen veya din, siyasal düşünce gibi sonradan benimsenen özellikler olup, kişiye sıkı sıkıya bağlı ve kişinin temel insan hakları ile ilgili niteliklerdir.

İrk:Aynı fizyolojik ve kalıtsal özellikler taşıyan aynı etnik kökene sahip gruplar olarak tanımlanmakla birlikte büyük bir nüfus içinde azınlık oluşturan ortak bir soyun belirli bir sosyal grubuna üyeliği de içine alır.

Tabiiyet / milliyet / uyrukluk: Normalde bir devletin kendi vatandaşına vatandaşlık bağı nedeni ile zulmetmesi söz konusu olmayacağına göre burada dikkat çekilmek istenen husus, belirli bir kültür, etnik grup veya dil grubuna mensup olma şeklinde anlaşılmaktadır. Bu nedenle çoğu zaman ırk terimiyle aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu grubun resmi olup olmaması veya büyüklüğu önemli değildir. Ulusal azınlıklara yapılması söz konusu olan olumsuz davranış ve tutumlar bu kapsama girmektedirler.

Din: Tek tanrılı olsun veya olmasın her hangi bir inanç sistemini benimsemiş veya hiç bir dini benimsememiş bir kişinin bu kimliğinden ötürü uğradığı baskı ve zulmü ifade etmektedir.

Belirli bir toplumsal gruba mensubiyet: Kişiyi vatandaşı olduğu topluluktan farklı kılan, doğuştan gelen ve kimliğinin oluşmasında etkili olan ve değiştirilmesi pek mümkün olmayan nedenlerin varlığı halinde, bu kişilerin oluşturduğu toplumsal gruba aidiyet bu kapsamda değerlendirilir. Cinsel ayrımcılıktan kaynaklanan kimi şiddet şekilleri (cinsel zulüm, cinsel kölelik, bir etnik temizlik yöntemi olarak sistematik tecavüz gibi) ve eşcinsellik de bu madde altında düşünölebilmektedir. Keza ölkedeki kadınlara yönelik ayrımcılık biçiminde ortaya çıkan kimi baskı ve tehditler, baskı ve zulüm boyutuna gelmiş ise kadınlar belirli sosyal belirli bir toplumsal grup altında değerlendirilebilir.

Siyasi düşünce: Düşünce özgürlüğu, EİHB ve bir çok BM sözleşmesince koruma altına alınmiş temel bir insan hakkıdır. Düşünce özgürlüğünün kullanılması sırasında yapılan çalışmalar, ilgili devletin dikkatini çekmiş veya çekme ihtimali belirmiş ve bu kişiye karşı tutum ve davranışında zulüm oluşturma riski ortaya çıkmış ise bu kapsamda değerlendirilir. Siyasal görüş olarak tanımlanan düşüncelerin, ölkedeki önem ve gücü gibi somut kriterler ile birlikte değerlendirilmesi gereği vardır.

Zulüm: Zulümün evrensel kabul edilen bir tanımı yapılmış değildir. Bununla birlikte Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi madde 14 ve 1951 Sözleşmesinin 33. maddesi ile birlikte değerlendirildiğinde yaşama hakkı, kişi güvenliği ve özgürlüğünün ihlali, işkence görme riski, insanlık dışı ceza ve tedbirlere muhatap olma tehlikesi ve genel anlamda temel insan haklarının ortadan kaldırılmasına yönelik uygulamalar (devlet veya devlet dışı faktörler tarafından) bu kapsamda değerlendirilebilir. Fakat bu değerlendirme yapılırken her bir mülteci olayının kendine özgü, tarihi, coğrafi ve etnik temelde değerlendirilmesi gerekir.

Haklı nedenlerle korku: Sığınmacının sadece kendi ruh halini değil, zulüm görme korkusunun hangi nesnel gerekçelerden kaynaklandığının araştırılması anlamına gelmektedir. Her bir sığınmacı bireysel olarak prosedüre tabi tutulduğunda menşe ülkesindeki nesnel durumun sığınma başvurusu yapan kişinin öznel durumuna olan etkilerinin değerlendirilmesi gerekecektir. Korku sadece menşe ülkelerinde zulüm görmüş kişilerin tekrardan zulüm görme korkusu yaşamalarının yanısıra daha önceden zulüm görmemiş ancak menşe ülkelerindeki siyasi durumundan dolayı zulüm görme korkusu taşıma anlamına da gelir.

Tabiiyetini taşıdığı ülkenin dışında bulunmak: Bir ülke vatandaşı hakkında bir başka ülkenin sığınma konusunda karar verebilmesi için öncelikle kendi topraklarında kendisine başvurulmuş olması gerekmektedir. Mülteciyi ülkesinde yerinden edilen kişilerden ayıran temel faktör de budur.

1951 Sözleşmesi'nin amacı sözleşmenin 1. maddesinden de açıkça anlaşılacağı gibi 1 Ocak 1951 tarihinden önceki ve II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucunda ortaya çıkan mülteci sorunlarını gidermekti. Ancak, geçen zaman boyunca dünya genelinde mülteci durumuna düşen kişilerin sayılarının artmasına rağmen 1951 sözleşmesindeki tarihi ve coğrafi sınırlamalar nedeniyle dünya genelinde mülteciler için hukuki korunma sağlanamamıştır. Bunun, üzerine Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1951 Sözleşmesi'ne Ek Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol'ü (1967 Protokolü) kabul ederek 31 Ocak 1967 tarihinde imzaya açmıştır ve günümüzde 1967 protokolü ile beraber 1951 Sözleşmesi 141 ülke tarafından onaylanmıştır. 1967 protokolünün en önemli noktası, 1951 Sözleşmesindeki zaman ve yer kısıtlamasını kaldırmasıdır. Uluslararası geleneksel/teamül hukukunun temel bir kuralı olan zulüm riski olan yere geri göndermeme (non refoulement) ilkesi 1951 sözleşmesinin en önemli unsurlarından biridir ve sözleşmenin sözkonusu maddesine çekince koyma yetkisinin taraf devletlere tanınmamıştır.

1951 sözleşmesinin yanısıra, 1948 yılında ilan edilen Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nin 14. maddesinde iltica hakkı temel bir insan hakkı olarak tanınmıştır. KKTC meclisi tarafından da onaylanan Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme, İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme ve Çocuk Hakları Sözleşmesi mültecilerin haklarını koruma altına alan diğer uluslararası sözleşmelerdir. Ayrıca, KKTC tarafından bir iç hukuk metni olarak kabul edilen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve aynı zamanda

*Loizidou ile Türkiye*⁵ kararından sonra Türkiye'yi, AİHS çerçevesinde Kuzey Kıbrısta ki insan hakları ihlallerinden sorumlu tutan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de (AİHM) geri gönderilmeme ilkesi ile ilgili olarak geniş bir içtihat oluşturmuştur. *Chalal ile Birleşik Krallık* davasında, AİHM'in verdiği karara göre, bir kişinin AİHS'nin 3. maddesini (Hiç kimse işkenceye, gayri insani yahut haysiyet kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulmaz) ihlal edecek şekilde muameleye maruz kalabileceği bir ülkeye gönderilmek üzere sınır dışı edilmesi halinde AİHS'nin savaş halinde dahi askıya alınamayan 3. maddesini ihlal etmiş olacağı kararına varmıştır. Geri gönderilmeme ilkesi AİHS'nin 3. madde yanında 2.(yaşam hakkı), 6. (adil yargılama hakkı), 7. (cezaların yasallığı) 8. (özel, aile hayatı, konut ve haberleşme hakka saygı hakkı), 13. (etkin bir hukuki çözüm hakkı) 4. protokolün 4. (yabancıların toplu olarak sınırdışına çıkarılması) maddeleri kapsamında girmiş bulunmaktadır.

KKTC'deki mevzuat ve uygulamalara baktığımızda KKTC'de mültecilerin durumunu düzenleyen özel bir yasa yoktur ancak 1951 Sözleşmesi 16 Mayıs 1963'de Kıbrıs Cumhuriyetinde yürürlüğe girdiğinden dolayı, 1951 Sözleşmesi KKTC'de yasa hükmünde kabul edilir.⁶ Ancak, 1951 Mülteciler Sözleşmesi yer ve zaman konusunda sınırlamalar içermesi ve 1967 Protokolünün henüz KKTC meclisi tarafından kabul edilmemiş olmasından dolayı 1951 Sözleşmesinin uygulama alanı tartışmalıdır. Buna rağmen, günümüzde evrensel bir insan hakkı olarak tanınan iltica hakkı, başta AİHS ve KKTC'nin onayladığı diğer uluslararası sözleşmeler ışığında geniş yorumlanıp, zaman ve yer sınırlaması olmaksızın 1951 sözleşmesi uygulanabilir veya mülteciler hukuken bağlayıcı olan diğer uluslararası sözleşmeler ışığında korunabilirler. 1951 Sözleşmesinin zaman ve yer sınırlamaları ile uygulansa bile, 1951 Sözleşmesi Devletlere 35. madde ile BMMYK ile iş birliği yapma yükümü yüklediğinden dolayı, sınırları içinde sığınmacı ve mülteçilere sahip olan ülkeler BMMYK ile işbirliği yapar. Örnek vermek gerekirse, Türkiye Cumhuriyeti 1967 Protokolünü onaylamıştır ancak Protoköle coğrafi çekince koyarak sadece Avrupa'dan mülteci kabul etmektedir. Diğer taraftan Avrupa dışından gelen mültecilerin korunması için Türkiye Cumhuriyeti BMMYK ile 1951 Sözleşmesinin 35. maddesi çerçevesinde işbirliği geliştirmiştir. Söz konusu işbirliği çerçevesinde, BMMYK, Türkiye'de sığınma başvurusu kabul edip, başvuruları değerlendirir ve başarılı olan başvuru sahiplerini Türkiye Cumhuriyetinin onayı ile mülteci kabul eden bir ülkeye yerleştirir. Bunun yanısıra Türkiye Cumhuriyeti,

⁵ AİHM, *Loizidou v. Türkiye*, paragraf 49

⁶ Anayasa, Geçici Kurallar madde 4

BMMYK'ne sığınma başvurusu yapıp Türkiye'de ikamet eden kişilerin statülerini ve haklarını düzenleyen mevzuatıda hazırlamıştır.⁷ Kuzey Kıbrıs'taki uygulamalara baktığımız zaman BMMYK KKTC'ye gelmiş olan ve sığınma başvurusu yapan kişilerin başvurularını İnsancıl Yardım Misyonu adlı sivil toplum kuruluşu aracılığı ile kabul edip değerlendirmektedir. Bu değerlendirme süresi zarfında, sığınma başvurusu yapan kişilerin KKTC'de ikamet etmesine izin verilir. Ancak, bu uygulama KKTC'de herhangi bir mevzuata dayanılarak değil, zaman içerisinde İnsancıl Yardım Misyonunun kurduğu ilişkiler çerçevesinde ve bazı sivil toplum örgütünün baskısıyla ile hayat bulmuştur. Ancak şu aşamda, sistematik olarak sadece Filistin ve Irak'lı kişilere otoriteler tarafından BMMYK'ne ulaşma şansı veriliyor. Fakat yine de geçen yıl KKTC'ye gelen tek çocuklu Iraklı bir aile, mahkemeye çıkarılmadan ve muhaceret dairesinin dahi haberi olmadan sınır dışı edilmiştir.

KKTC'ye gelip BMMYK'ya ulaşma şansı bulup, sığınma başvurusu yapan kişilerden başvuruları başarılı olup mülteci statüsü kazanan kişiler mülteci kabul eden bir başka üçüncü ülkeye yerleştirilirler. Mülteci statüsü kazanamayan kişiler ise menşe ülkelerine geri gönderilirler. Bu değerlendirme süreci boyunca KKTC'de ikamet eden sığınmacıların tüm masrafları İnsancıl Yardım Misyonu aracılığıyla BMMYK tarafından karşılanmakta olup 2008 yılının Eylül ayından itibaren bu uygulamaya son verilecektir. Henüz, Kuzey Kıbrıs'ta sığınma başvurusu yapan kişilerin veya sığınma başvurusu kabul edilmiş olup yerleştirilme bekleyen kişilerin hukuki statüsünü düzenleyen özel bir yasa yapılmış değildir. Bu bağlamda, mevzuat eksikliğinden dolayı KKTC'ye gelip sığınma başvurusu yapan kişiler ve sığınma başvurusu başarılı olup mülteci statüsü kazanan ancak başka bir ülkeye yerleştirilmeyen kişilerin uluslararası hukuktan doğan temel insan hakları ve özgürlükleri ihlal edilmektedir. Mültecilere yönelik sözkonusu insan hakları ihlalleri ülkeye girişlerinden itibaren başlamaktadır. Mülteciliği doğuran koşullar nedeniyle, zaruret halinde Kuzey Kıbrıs'ta uygulanan muhaceret yasalarına uygun olmadan giriş yapan sözkonusu kişiler uluslararası hukuka aykırı bir şekilde hapis cezasına çarptırılmaktadır.⁸ Türkiye'de uygulanmakta olan mevzuata göre de bu gibi kişiler suçlu sayılmamışlardır. Hapistren çıktıktan sonra ise, sığınma başvurusu yapan kişilerin BMMYK'de her ne kadar her türlü masrafını üstlense de söz konusu kişilere verilen maddi yardım çok cuzzi miktarda olup, barınma koşulları sığınmacıların arttığı

⁷Türkiye'ye İltica Eden Veya Başka bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.

Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Genelge.

8 1951 Mülteciler Sözleşmesi madde 31

zamanlarda gayrı insani bir boyuta ulaşmaktadır. Mülteci ve sığınmacıların yaşadıkları bu maddi sıkıntılara rağmen, hükümet tarafından da çalışmaları için bazı sivil toplum örgütlerinin girişimlerine rağmen çalışma izni verilmemiştir. Zaten gayrı insani şartlarda yaşamaya mahkum kalan sığınmacı ve mülteciler BMMYK'nin de yardımı 2008 Eylül ayında itibaren durdurması ile yardım eli uzatılmazsa durumları daha da kötüye gidecektir.

İnsan ticareti mağduru seks işçileri gibi, Kıbrıs'ın yerlilerinden olan Maronitler gibi, Karpaz'da yaşayan Rumlar gibi, sömürülen göçmen işçiler gibi mültecilerde bizden değil, mülteciler de “onlar” sınıfına mensuptur ve Kuzey Kıbrıs mağdur olmaları kimseyi rahatsız etmemekte. Avrupa Birliği'nin (AB) ortak politikası olan ve AB uyum çalışmaları yürütülürken AB tarafından öncelikli konular arasında yer alan mülteci sorunu hükümetin, faşizme karşı mücadele eden ilerici güçlerin, insan haklarını savunan kuruluşların, kadın haklarını savunan kadın kuruluşlarının henüz gündemine girmemiş olması toplumsal bir ayıp olarak karşımızda durmaktadır. Dünya'da ki mülteci nüfusunun her geçen gün daha da artması ve KKTC'ye gelen mültecilerin çağdaş hukuk çerçevesinde korunması için yetkililer tarafından yasal düzenlemeler yapılması her ne kadar da devletin görevi olsa da, mevcut yasaların uygulanması için baskı yapmak ve daha çağdaşlarının yapılması için mücadele etmek sivil toplumun varoluş nedenlerinden biri olması gerekir.